

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК. 338.48:332.122:379.84

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2025.81.3-13>

Мальська Марта Пилипівна,

доктор економічних наук, професор

Любіцева Ольга Олександрівна,

доктор географічних наук, професор

Зінко Юрій Володимирович

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна,
e-mail: Marta.Malska@lnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-8887-6565

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ,
Україна, e-mail: loa13@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8508-9395

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна,
e-mail: zinkoyuriy@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5546-6308

ТУРИЗМОЛОГІЯ VS РЕКРЕАЛОГІЯ: НАУКОВІ І ОСВІТНІ АСПЕКТИ

Мета представлено дослідження – проаналізувати, порівняти та вияснити співвідношення теоретико-методологічної бази туризмології й рекреалогії, їхнього місця і функцій у підготовці фахівців з туризму та рекреації.

Методика. В методологічному плані використано модель інтегрального концепту наук. Туризмологія й рекреалогія належать до синтетичного типу наук, які мають певні риси фундаментальних та прикладних наук. Розглянуто основні концепції як теоретично складні компоненти цих наук та моделі їх саморозвитку. Використано порівняльно-аналітичний, міждисциплінарний та конструктивні методи досліджень.

Результати. Уточнено об'єкт і предмет дослідження та з'ясовано набір базових понять і концепцій, що характеризують ці науки теоретичного плану. Проведено порівняльний аналіз їхнього міждисциплінарного характеру та співвідношення між туризмологією і рекреалогією за базовими поняттями («туризм» і «рекреація») і структурним обсягом («широке» і «вузьке» розуміння). Обґрунтовано моделі саморозвитку туризмології (туризмознавча, туризмологічна, еволюційна) та рекреалогії (рекреацієзнавча, частково рекреалогічна та рекреалогічна). Узагальнено структуру туризмології і рекреалогії як освітніх вузівських дисциплін, вияснено їхні функції й місця у підготовці бакалаврів і магістрів з туризму та рекреації.

Наукова новизна. У роботі здійснено спробу з'ясувати особливості взаємовідносин двох фундаментальних дисциплін: туризму і рекреації. Вперше представлено типи моделей саморозвитку туризмології і рекреалогії.

Практична значимість. Запропоновано варіанти освітнього забезпечення курсів з туризмології та рекреалогії при підготовці бакалаврів і магістрів. Обґрунтовано введення на магістерському рівні інтегрованого курсу «Туризмологія і рекреалогія».

Ключові слова: туризмологія, рекреалогія, методологія, моделі, освіта.

UDC 338.48:332.122:379.84

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2025.81.3-13>

Marta Malska,

Doctor of Economic Sciences, Professor

Liubitseva Olha,

Doctor of Geographical Sciences, Professor

Zinko Yuriy

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, e-mail: Marta.Malska@lnu.edu.ua,
ORCID ID: 0000-0001-8887-6565

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: loa13@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0002-8508-9395

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, e-mail: zinkoyuriy@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-5546-6308

TOURISMOLOGY VS RECREALOGY: SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL ASPECTS

The purpose of the presented study is to analyze, compare and clarify the relationship between the theoretical and methodological basis of tourismology and recreationology, their place and functions in the training of tourism and recreation specialists.

Methodology. In the methodological plan, the model of the integral concept of sciences was used. Tourismology and recreationology belong to the synthetic type of sciences, which have certain features of fundamental and applied sciences. The main concepts are considered as theoretically complex components of these sciences and models of their self-development. Comparative-analytical, interdisciplinary and constructive research methods were used.

Results. The object and subject of the study were specified and a set of basic concepts and concepts that characterize these theoretical sciences was clarified. A comparative analysis of their interdisciplinary nature and the relationship between tourismology and recreationology was conducted according to basic concepts (“tourism” and “recreation”) and structural scope (“broad” and “narrow” understanding). Models of self-development of tourismology (tourism studies, tourismology, evolutionary) and recreationology (recreation studies, partially recreationology and recreationology) were substantiated. The structure of tourismology and recreationology as educational university disciplines was generalized, their functions and places in the training of bachelors and masters in tourism and recreation were clarified.

Scientific novelty. The work attempts to clarify the peculiarities of the relationship between the two

fundamental disciplines of tourism and recreation. For the first time, the types of self-development models of tourismology and recreationology are presented.

Practical significance. Variants of educational support for courses in tourismology and recreationology in the preparation of bachelors and masters are proposed. The introduction of an integrated course "Tourismology and Recreationology" at the master's level is justified.

Keywords: tourismology, recreationology, methodology, models, education.

Постановка проблеми. Проблема теоретико-методологічного забезпечення дослідження туризму і рекреації зараз дуже актуальна. На даний час функцію теоретико-методологічних засад виконують дві науки – туризмологія і рекреалогія. Обидві дисципліни перебувають на різних етапах розвитку. Кожна з них має розроблений інструментарій: основні категорії, концепції та базові (первинні) елементи теоретико-методологічного знання. Ці дисципліни мають важливе практичне значення, зокрема, в освітньому забезпеченні спеціальності «Туризм і рекреація». Їх подальший розвиток залежить від удосконалення їх теоретико-методологічної бази через взаємодію підходів «знизу» та «зверху», розширення і поглиблення моделей саморозвитку для забезпечення статусу фундаментальних наук. В освітньому плані необхідним є визначення місця і функції цих наук у підготовці фахівців різних освітніх рівнів – від бакалавра до магістра та доктора філософії з туризму і рекреації.

Туризмологія, як теоретико-методологічне осмислення туризму, свій активний розвиток демонструє в останні десятиріччя кінця ХХ – початку ХХІ століття. Вона претендує на місце своєрідної теорії (науки) про туризм. Цей шлях пов'язаний з теоретичним синтезом її складових – туристичних дисциплін, та розбудовою її понятійно-категорійної і концептуальної бази (Герасименко, 2011). Це формування науки про туризм йде у протистоянні з думкою, що не існує одна наука про туризм, можна говорити про науки з туризму (Туризмологія, 2013). Тому важливою є інвентаризація методолого-теоретичного доробку туризмології та моделей її розвитку.

Рекреалогія має більший часовий відрізок формування і характеризується певним теоретичним і практичним доробком. У розробці її методологічних основ значну роль відіграли такі дисципліни як рекреаційна географія та рекреаційна медицина. Разом з тим на сучасному етапі її розвитку більший акцент робиться на основних складових (рекреаційна соціологія, рекреаційна географія, курортологія), а теоретико-методологічна база опрацьована в недостатній мірі. Важливою і не до кінця вирішеною є також проблема співвідношення між рекреалогією і туризмологією як теоретичних дисциплін з рекреації і туризму.

Проблематика туризмології і рекреалогії важлива в освітньому плані (Туризмологія, 2013). Перехід на європейський класифікатор галузей освіти «Міжнародна стандартна класифікація освіти: галузі освіти та навчання 2013» (ISCED-F, 2013) (International Standard., 2013), МСКО–2013 дозволив розширити назву спеціальності з підготовки фахівців: спеціальність J3 (колись 242) має назву "Туризм і рекреація", що привело у відповідність зміст наукових досліджень і їх викладання у вищій школі. Це підвищує роль туризмології і рекреалогії як методологічних наук, особливо для І і II освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалаврів і магістрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади «Туризмології» представлені у відповідних монографіях (Туризмологія, 2010; Туризмологія, 2013), підручниках (Торяник, Сардак та ін., 2022) та статтях (Герасименко, 2011; Люта та ін., 2021; Опря, 2025). У цих публікаціях розкривається сутність цієї теоретичної науки, її структура і функції, а також деталізується об'єкт та предмет дослідження. Важливим розділом цієї науки є представлення методологічних складових цієї науки: від філософії туризму до географії туризму (Герасименко, 2011; Люта та ін., 2021; Опря, 2025; Туризмологія, 2010). Підкреслюється тісний зв'язок з туристичною діяльністю шляхом представлення методологічних складових прикладних наук – екскурсології, музеєзнавства та інших. У багатьох публікаціях і освітніх програмах теоретичні основи цієї науки доповнюються спеціальними розділами: роль туристичних ресурсів (Торяник, 2022); туризмологія як соціогуманітарна наука і супутні дисципліни туризмології (історія та антропологія туризму, географія туризму, соціологія туризму, культурологія туризму, психологія та етика туризму, педагогіка туризму, праксеологія туризму) (Абрамов, 2015); туристична проблемологія як чинник розвитку туризмологічного знання, екологія туризму, концептуальні підходи до безпеки в туризмі (Кручек, 2020). Доволі «молодий вік» цієї теоретичної науки про туризм свідчить, що вона перебуває на стадії становлення.

Рекреалогія як теоретико-методологічна дисципліна, яка демонструє триваліший період

розвитку, характеризується більше усталеними підходами та результатами. Одне з базових визначень рекреалогії трактує, що вона є «комплексною суспільно-природничою наукою про передумови, способи здійснення, наслідки та закономірності процесу відтворення психофізіологічного здоров'я людини» (Стафійчук, 2017).

В наукових публікаціях з рекреалогії в її теоретичній складовій основна увага звернена на об'єкт і предмет досліджень – від рекреаційних систем до рекреаційного часу та простору, а також рекреаційної діяльності. Її міждисциплінарний характер розглядається через поєднання категоріально-концепційних засад цієї науки з конкретними доробками прикладних дисциплін відповідного профілю – рекреаційна географія, курортологія, рекреаційне природокористування (Віндюк, 2022; Кушнірук, 2015; Писаревський, 2017; Силабус нормативного..., 2023; Стафійчук, 2017). Ця прикладна частина рекреалогії базується на оцінці рекреаційних ресурсів, курортно-оздоровчих закладів, різних типів рекреаційного природокористування та рекреаційних комплексів.

Одночасно дві аналізовані науки теоретико-методологічного плану виступають як складові навчальних програм з підготовки фахівців бакалаврського і магістерського рівнів напряму «Туризм і рекреація». Це засвідчується відповідними підручниками, конспектами лекцій, а також силабусами і начально-методичними комплексами (Навчально-методичний комплекс, 2024; Освітньо-професійна програма..., 2025; Туризм і рекреація..., 2023).

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Серед невирішених питань розвитку туризмології і рекреалогії як фундаментальних наук можна виділити такі:

- в недостатній мірі розглянуті питання співвідношення між базовими поняттями «рекреація» і «туризм» та фундаментальними науками «туризмологією» і «рекреалогією»;
- потребують узагальнення типи базових концепцій в туризмології і рекреалогії як конструктивні основи теоретичного знання;
- не обґрунтовано основні моделі саморозвитку туризмології і рекреалогії як методологічних наук;
- вимагає з'ясування освітнє місце і функції навчальних дисциплін «Туризмологія» і «Рекреалогія» у підготовці фахівців спеціальності «Туризм і рекреація».

Формулювання цілей статті. Мета представленого дослідження – проаналізувати і порівняти науково-методологічну базу рекреалогії і туризмології, їх взаємовідносини та місце і функції у підготовці фахівців з туризму та рекреації.

У цій роботі вирішуються такі завдання науково-методологічного і освітнього характеру:

- 1) інвентаризація та взаємовідносини теоретико-методологічної складової двох дисциплін – рекреалогії і туризмології, та їхнє концептуальне забезпечення;
- 2) аналіз і типізація основних моделей саморозвитку туризмології та рекреалогії;
- 3) вияснення місця та функцій цих дисциплін у підготовці фахівців спеціальності ІЗ “Туризм і рекреація”.

Ці дослідження побудовані на основі використання низки методів аналізу контексту двох теоретичних дисциплін: порівняльно-аналітичного, міждисциплінарного та конструктивного.

Вклад основного матеріалу дослідження. **Понятійно-категорійний апарат і типи концепцій туризмології і рекреалогії.** Розгляд методологічних основ двох аналізованих наук – туризмології і рекреалогії - ґрунтується на використанні моделі інтегрального концепту наук (Любіцева та ін., 2011). Він передбачає такі виміри як культурний, знаннєвий, діяльнісний, економічний та інші. Щодо знаннєвого виміру, то ці дві науки націлені відображати систему знань про новий фрагмент дійсності. Їх діяльнісний вимір орієнтований на пошук обґрунтованих знань про предмети, явища і процеси матеріального світу. Ці дві науки належать до “логічних” наук, що розглядають певний об'єкт у його власних межах, розкладаючи його на структурні складові (Любіцева та ін., 2011). За класифікацією вони мають певні риси фундаментальних і прикладних наук, тобто їх можна віднести до синтетичного типу, бо інтегрують широке коло уже наявних знань. Ці науки претендують на домінацію теоретичного знання, тобто знання про ідеальні об'єкти – принципи і закони функціонування.

При співставленні та порівнянні двох аналізованих методолого-теоретичних наук важливо уточнити співвідношення двох базових понять – туризму і рекреації. В цьому відношенні важливою є модель польських дослідників щодо відношень між «вільним часом», «рекреацією» і «туризмом» (Turystyka, 2007). Зокрема, базовим поняттям тут є вільний час, а рекреація і участь в туризмі є формами його використання (рис. 1). Для туризму базовим поняттям (надсистемним визначенням, терміном вищого рангу) є рекреація, бо кожен виїзд може бути одним з мотивів і способів регенерації

сил людини. Туризм як одна зі складових рекреації є способом задоволення потреб у зміні природного і культурного середовища та є соціальним фактом і психічним переживанням (Turystyka, 2007). Туризм часто ототожнюють з туристичним рухом, хоча це поняття є вужчим.

Рис. 1. Співвідношення між поняттями «вільний час», «рекреація» і «туризм» (Turystyka, 2007)

Їх подальший розвиток тісно зв'язаний зі складними компонентами знання – у першу чергу з концепціями і теоріями. У визначеннях туризмології і рекреалогії досить добре проглядається їх міждисциплінарний та інтегрований характер. Зокрема, туризмологія розглядається як методологічно соціоекономічна та гуманітарна (соціогуманітарна) наука, яка вивчає закономірності функціонування і розвитку феномену туризму, формулює понятійний апарат, з'ясовує принципи, функції теорій туризму (Туризмологія: концептуальні..., 2013). У свою чергу рекреалогія розглядається як суспільно-природнична наука про передумови, способи, наслідки і закономірності відновлення психофізіологічного здоров'я людини (Жученко та ін, 2013).

Кожна з цих наук має обґрунтовані об'єкти і предмети дослідження, свій поняттєво-категорійний апарат та основні концепції як теоретично складні компоненти. Структура цих двох теоретико-методологічних наук, пов'язаних з туризмом і рекреацією, мають свої особливості. Зокрема, у туризмології виражена тричленна структура: теоретико-методологічне осмислення феномену туризму, складові наукові дисципліни, прикладні наукові дисципліни. В рекреалогії теоретико-методологічна складова представлена загальною характеристикою рекреалогії з її понятійною базою та концептуальним забезпеченням. Прикладна її частина представлена окремими рекреалогічними науками: рекреаційна географія, курортологія, рекреаційне природокористування.

Туризмологія і рекреалогія на даний час мають визначений дослідницький паспорт, який включає об'єкт і предмет дослідження, базові поняття і категорії, а також типи і різновидності концепцій. Щодо туризмології то її об'єктом досліджень виступає феномен (явище) туризму. Цей феномен досліджується на основі як дослідного і емпіричного пізнання, так і раціонального мислення та теоретико-методологічних процедур. Предметом дослідження туризмології є турист – *homo viator* (людина подорожуюча), що виступає центральним фокусом досліджень і основою теоретичних узагальнень (рис. 2). Згідно з поглядами авторів базової монографії з туризмології (Туризмологія: концептуальні засади..., 2013) в цій теоретичній науці можна вирізнити систему основних категорій (концептів). Серед них виділена наступні: подорож, дестинація, туристичний продукт, туристична індустрія та інфраструктура туризму. Вони представляють собою своєрідні концепти, на основі яких розбудовуються інші елементи теоретичного знання з туризму.

У рекреалогії в сучасних системних дослідженнях в якості об'єкта досліджень виступає рекреаційна система (див. рис. 2). Серед базових категорій рекреалогії виділяють такі поняття як рекреація, відпочинок рекреаційні ресурси, рекреаційна діяльність, рекреаційні заняття. Ці категорії є основою для наукових підходів, які реалізуються в рекреалогії.

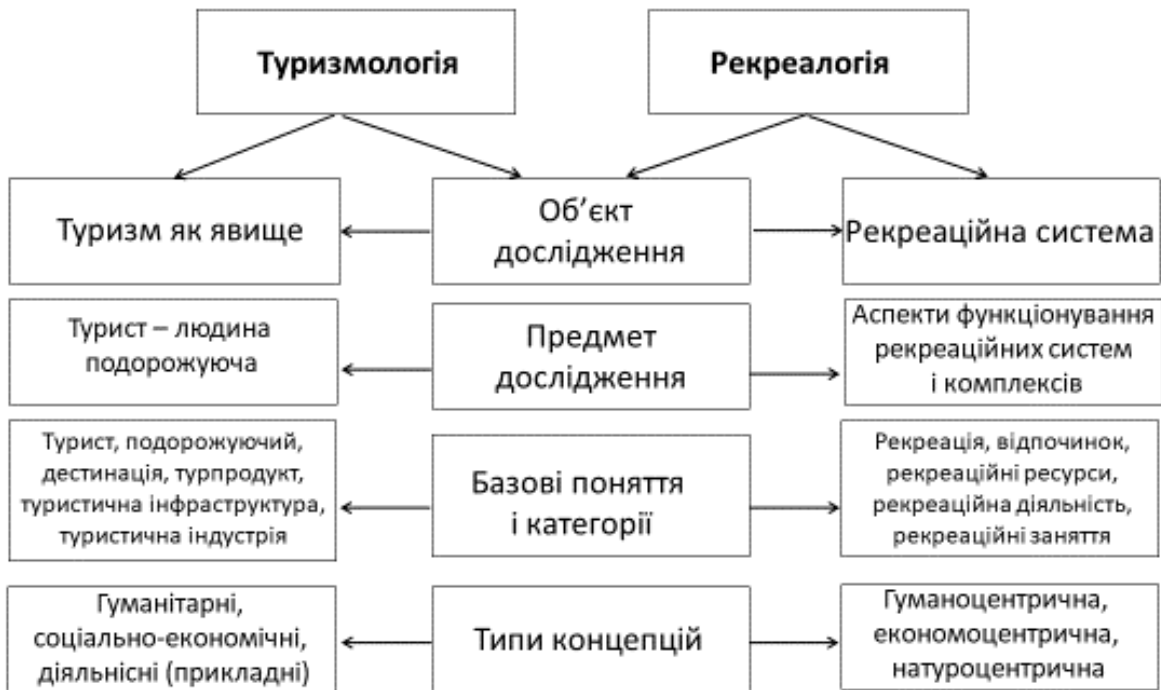

Рис. 2. Структура досліджень туризмології і рекреалогії (власне опрацювання авторів)

Особливе місце у структурі теорії туризмології і рекреалогії займають концепції як складні компоненти наукового знання. Концепція, яка розглядається як структурність найсуттєвіших елементів теорії, своєрідна керівна ідея для розуміння суті певних процесів і явищ, а також конструктивний принцип (Влах та ін., 2018). Можемо стверджувати, що розвиток відносно молодих наук туризмології і рекреалогії на разі перебуває на первинному етапі, де власне концепції складають основу її теоретико-методологічної бази. Зокрема, концепції туризмології можна узагальнити в наступні типи: гуманітарні, соціально-економічні та прикладні (див. рис. 2).

У домінуючому міждисциплінарному підході вони відображають сутнісні процеси і явища в гуманітарних (філософія туризму, психологія туризму, педагогіка туризму) і соціальних (соціологія туризму, географія туризму) та економічних (економіка туризму, менеджмент туризму) дисциплінах, а також видах туристичної діяльності (анімація, екскурсологія, музеологія). Більшість з цих концепцій мають виражений конструктивний характер – підтверджені практичною діяльністю та виступають ідеологічною основою проектування. Ці концепції часто виступають у вигляді моделей, (модель туриста і модель туризму Джафара Джафарі) теорії (теорії дифузії інновацій, теорії периферії) (Туризмологія: концептуальні засади..., 2013).

У свою чергу в рекреалогії розроблено типізацію за видами та різновидами концепцій, де критерієм служить направленість досліджень та їх цільова спрямованість (Туризмологія: концептуальні засади..., 2013). Зокрема, виділяють такі види концепцій з відповідними різновидами: гуманоцентрична (медико-біологічна, соціально-культурна, діяльнісна, антропоєкологічна), економоцентрична (політекономічна, техноекономічна) та натуроцентрична з природоохоронним акцентом (див. рис. 2). На жаль, на відміну від туризмологічних концепцій в рекреалогії відсутній їх конкретний перелік. Найчастіше згадуваними тут є концепції територіальних рекреаційних систем, рекреаційних циклів, природно-ресурсного потенціалу, охоронного ресурсоощадного природокористування. Вони поєднують соціальні, техногенні та природні комплекси, метою яких є відтворення сил людини. У свою чергу предметом рекреалогії виступають аспекти функціонування рекреаційних систем і підсистем.

Взаємовідносини між туризмологією і рекреалогією як науками теоретико-методологічного плану. За твердженням основних дослідників двох наук теоретико-методологічного плану – туризмології і рекреалогії, – вони мають виражений міждисциплінарний характер (Основи рекреалогії..., 2014). Зокрема, вони об'єднують доробки спеціалізованих наук,

пов'язаних з туризмом і рекреацією. У туризмології основу її міждисциплінарного характеру утворюють науки гуманітарного (філософія туризму, психологія туризму, педагогіка туризму) і соціально-економічного плану (економіка туризму, географія туризму, екологія туризму). У цей міждисциплінарний спектр входять також наукові дисципліни, що узагальнюють туристичну діяльність і визначаються як праксеологія туризму (технологія туризму, анімація туризму, екскурсологія). Новим кроком у формуванні міждисциплінарного характеру туризмології є тенденція щодо створення дисциплін інтердисциплінарного типу (геоекономіка туризму, геоекологія туризму), де об'єднання кількох дисциплін дає змогу робити у дослідженнях спільні висновки.

У рекреології міждисциплінарний характер цієї науки проявляється в тому, що її розглядають в біологічному, психологічному, соціальному, економічному та екологічному плані (Hladkyi, O. V., & Mirzodaieva, 2018). Одночасно підкреслюється, що рекреологія спирається на дисципліни, які представляють сфери суспільної діяльності з відновлення фізичного і психічного стану людей. Серед видів рекреаційної діяльності виділяють лікування з функцією профілактики, відпочинок як своєрідну релаксацію, туризм та фізичну рекреацію зі спортом і фізкультурою. Часто вузьке розуміння рекреології пов'язують з певним видом рекреаційної діяльності, зокрема, з відпочинком або дозвіллям. До наукових дисциплін, які мають найбільший теоретичний і практичний доробок в галузі рекреації слід зачислити – рекреаційну географію, рекреаційну економіку, рекреаційну соціологію, курортологію, рекреаційне природокористування.

Міждисциплінарний критерій вказує одночасно на відмінності дисциплін, що складають туризмологію і рекреологію, а з іншої сторони – на спільну участь певних дисциплін в цих теоретико-методологічних науках (рис. 3).

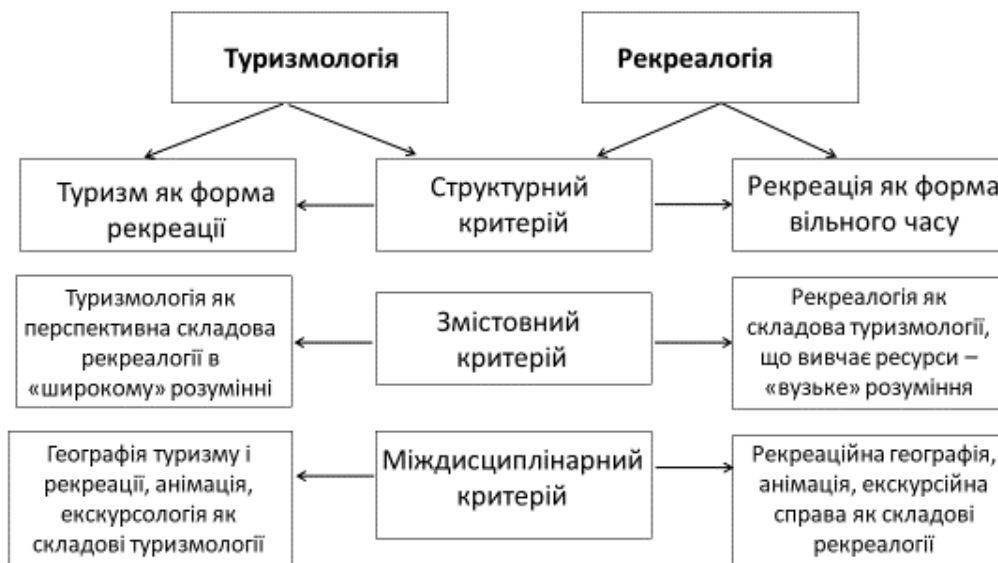

Рис. 3. Взаємовідносини між туризмологією і рекреологією як теоретико-методологічними науками (власне опрацювання авторів)

Одночасно слід зауважити, що рекреологія має два трактування: “широке” і “вузьке” – як складова інших наук. У першому підході (широкому) щодо співвідношення між собою теоретико-методологічних наук туризмології і рекреології потрібно відмітити наступне: туризмологія і рекреологія як міждисциплінарні дисципліни мають свої об’єкти і предмети дослідження. Деякі зі спеціалізованих дисциплін є одночасно складовими обох цих наук – географія туризму і рекреації, геоекологія туризму і відпочинку, курортологія (див. рис. 3). У широкому науковому розумінні туризмологія і рекреологія мають статус відносної автономності одна щодо іншої. Якщо впроваджуватиметься «широка» версія рекреології із залученням багатофакторної моделі і системного підходу, то вона сприятиме туристичній інтеграції (Hladkyi, O. V., & Mirzodaieva, 2018). В такому випадку туризмологія стане складовою рекреології, що відповідатиме співвідношенню базових понять «рекреації» і «туризму» (див. рис. 3).

Водночас, при виборі певних аспектів дослідження в рекреології, вона може вживатися у вузькому значенні як складова інших дисциплін. В узагальнюючій монографії “Туризмологія:

концептуальні засади теорії туризму” (Туризмологія: концептуальні засади..., 2013) рекреалогія виступає як одна зі складових туризмології. Тут підкреслюється, що “рекреалогія є розділом туризмології, який досліджує процеси і методи відновлення фізичних та ментальних сил людини за допомогою рекреаційних ресурсів, що використовують для лікування, відпочинку, оздоровлення” (Туризмологія: концептуальні засади..., 2013). Одночасно рекреалогія у вузькому тематичному розумінні виступає також як розділ антропоекології, де досліджують відносини людини і середовища (Основи рекреалогії..., 2014). Такий двоїстий характер рекреалогії необхідно враховувати при аналізі її теоретико-методологічної бази (див. рис. 3).

Моделі саморозвитку туризмології і рекреалогії. Зупинимось на основних моделях, що відображають розвиток туризмології і рекреалогії як теоретико-методологічних дисциплін. Ці теоретичні дисципліни знаходяться на початковому етапі розвитку і мають часто різноманітне трактування і відповідні моделі їх саморозвитку. Ці моделі можна характеризувати за ступенем охоплення і узагальнення їх складових дисциплін, об’єктом і предметом дослідження, окресленою траєкторією розвитку.

В туризмології можна вирізнити наступні моделі саморозвитку цієї теоретичної дисципліни: туризмознавча, власне туризмологічна і еволюційна (автономізації туризму як науки). В туризмознавчій моделі головний акцент роблять на її міждисциплінарному характері, де теоретико-методологічний матеріал репрезентує кожна зі складових. При такому підході одні дослідники стверджують про єдину науку, а інші заперечують її існування (Turystyka..., 2007). У цій моделі в якості об’єкту досліджень виступають відношення і явища, пов’язані з туристичним рухом, а предметом дослідження є особа туриста з потребами і можливостями участі в туристичному русі.

У власне туризмологічній моделі, що розроблялась вітчизняними науковцями, підтверджується її міждисциплінарний характер, але основний акцент здійснюється на русі “знизу” – узагальнення теоретичних надбань інших туристичних дисциплін: та русі “зверху” через розбудову базових категорій, концепцій та закономірностей. Цю модель вирізняє також-виражений гуманітарний характер цієї дисципліни. Об’єктом її дослідження виступає туризм – багатоманітність явищ, що виникають у життєдіяльності людини, яка подорожує, а предметом дослідження є подорожуюча людина (*homo-viator*) (Туризмологія..., 2010; Туризмологія: концептуальні засади..., 2013). Цей гуманітарний підхід посилюється особливим методологічним пріоритетом в туризмології такої дисципліни як філософія туризму та повним представленням спектру основних дисциплін гуманітарного типу.

Близько до попередньої моделі за своїми підходами (міждисциплінарний) і механізмом узагальнення виступає туристико-туризмологічна модель, яка є своєрідним різновидом описаної вище моделі. Її вирізняє виражений соціально-економічний підхід з пріоритетом туристичних дисциплін економічного плану. Тут об’єктом дослідження виступає туристична індустрія, а предметом туристичний продукт (Туризмологія..., 2010), а подорожуюча людина є лише суб’єктом дослідження.

Якщо більшість попередніх моделей базувались на прийнятті того, що теоретико-методологічна наука про туризм існує і потребує реалізації відповідних підходів, то в моделях еволюційного типу окреслюється шлях (траєкторія), який повинні пройти туристичні дисципліни до інтеграції та автономізації науки про туризм. Саме до такого типу відноситься модель польського дослідника Лешека Бутовського, яку можна окреслити еволюційною (автономізації туризму як науки) моделлю. Модель так званої *автономізації туризму* як науки ґрунтується на еволюційному підході. Її автор Лешек Бутовські розглядає процес становлення окремої науки про туризм як багатofакторний процес поступового її становлення (Butowski, 2011). Запропонована ним концентрична еволюційна модель охоплює такі етапи як формування теоретико-методичних засад в окремих туристичних дисциплінах, мультидисциплінарні та інтегративні дослідження, а також врахування напряму змін і наукових революцій в таких мультидисциплінарних науках, до яких належить туризм. На думку Л. Бутовського (Butowski, 2011), ми перебуваємо на перших етапах інтегрування туристичних дисциплін (шлях “знизу”), отже існує потреба нових підходів у теоретизації знання (шлях “зверху”), щоб автономізувати туризм як окрему науку.

В рекреалогії теж можна виділити кілька моделей, що відображають спектр і ступінь узагальнення складових рекреаційних дисциплін, а також особливості у трактуванні об’єкту і предмету дослідження. Серед таких моделей можна виділити наступні: рекреацієзнавство, частково рекреалогічна та власне рекреалогічна.

Рекреацієзнавча модель відображає зародковий етап розвитку рекреології як науки і характеризується домінуючим міждисциплінарним підходом. В цьому підході відновлення фізичних і ментальних сил людини розглядається в різних наукових аспектах: біологічному, медичному, психологічному, соціальному. В цій моделі категорійно-методологічний матеріал представлений теоретичними доробками кожної з дисциплін.

Часткова рекреологічна модель відображає переважно вузьке розуміння рекреології як складової інших теоретико-методологічних дисциплін. Зокрема, рекреологія, як уже відмічалось, виступає складовою частиною туризмології, де предметом дослідження виступають рекреаційні ресурси. У свою чергу рекреологію розглядають як частину загальної дисципліни антропоєкології. Тут предметом дослідження виступає людина в природному середовищі. Такі вузькоспеціалізовані моделі рекреології характеризуються своєю базовою понятійно-категорійною структурою та провідними концепціями.

На даний період базовою моделлю рекреології виступає власне рекреологічна побудова на системних підходах. Тут поєднується міждисциплінарний підхід з системним осмисленням процесів відновлення фізичних і духовних сил людини. Об'єктом дослідження є рекреаційна система, що поєднує соціальні, техногенні та природні комплекси (підсистеми). У свою чергу предметом дослідження виступають певні аспекти функціонування рекреаційних комплексів і підсистем. Ця модель розбудовує свою теоретико-методологічну базу на основі узагальнення і системного впорядкування здобутків рекреаційних дисциплін, застосовується підхід “знизу”.

Освітні аспекти туризмології і рекреології. Розширення предметної сутності спеціальності ІЗ (колишня 242) “Туризм і рекреація” дає змогу успішно використати у підготовці фахівців накопичений науково-освітній матеріал, а також модернізувати існуючі навчальні програми бакалаврського і магістерського рівня.

У більшості сучасних підручників з “Рекреології” чітко виділяється їх двочленність (Кушнірук, 2015; Писаревський, 2017; Стафійчук, 2017). У вступній частині подають загальні характеристики сутності цієї дисципліни, основні категорії та концепції. Друга частина, як правило, містить аналіз основних типів ресурсів, територіальної організації рекреації та деталізації видів рекреаційних занять та багатьох курортологічних аспектів. Інколи дисципліни з рекреології мають звужений (спеціалізований) характер: “Рекреологія та географія туризму” (Навчально-методичний комплекс..., 2024; Силабус з навчальної дисципліни..., 2024), “Туризм і рекреація” (Туризм і рекреація..., 2023), “Рекреологія та рекреаційні комплекси світу” (Рекреологія та рекреаційні..., 2023) чи “Рекреологія і курортна справа” (Віндюк..., 2022). Такі двочленні та спеціалізовані курси в більшості вузів України читають на бакалаврському освітньо-кваліфікаційному рівні. Щодо викладання рекреології на більш теоретичному рівні, то вона присутня у відповідних курсах у магістратурі – “Рекреологія” чи “Туризмологія і рекреологія”.

Чисельні силабуси про рекреологію свідчать, що студентам в їх структурі пропонується загальне розуміння науки, а далі детальніше розглядаються ресурсні, економічні чи географічні аспекти рекреаційної діяльності.

В освітньому процесі “Туризмологія” використовує як монографічні (Абрамов, 2015; Торяник та ін., 2022; Туризмологія..., 2010; Туризмологія: концептуальні засади..., 2013), так і методичні публікації [4; 8; 9]. Тут увагу звертають як на методологічну її складову, так і на детальний аналіз наукових і прикладних дисциплін – складових туризмології. Підкреслюється, що туризмологія – це синтез дисциплін, які вивчають туризм в межах існуючих наук та видів діяльності.

З'являються можливості комплексування туристичних і рекреаційних досліджень, їх видів занять, а також методологічного забезпечення базових курсів з туризмології і рекреології. Зокрема, для географічних факультетів університетів, де здійснюється підготовка фахівців зі спеціальності “Туризм і рекреація”, існують підстави включення у бакалаврську програму таких базових і вибіркових курсів як “Туристично-рекреаційні ресурси” (Монастирський, 2022; Немець та ін., 2015), “Географія туризму і рекреації”, “Туристично-рекреаційні комплекси світу” [10; 12], “Курортологія”, “Оздоровчий і лікувальний туризм”, “Геоєкологія рекреації” (Krzyszowska-Kostrowicka, 1999), “Анімація туризму” та інші.

В магістерських програмах, що мають більше виражений методологічний та праксеологічний характер, серед дисциплін можемо побачити такі курси як “Туризмологія і рекреологія”, “Рекреологія”, “Екскурсологія”, “Управління проєктами в рекреаційно-туристичній діяльності” та інші. Вибір цих дисциплін професійної підготовки має забезпечити, на думку розробників програм, високоякісну підготовку фахівців з туризму і рекреації магістерського рівня. На кафедрі туризму

географічного факультету Львівського національного університету вже багато років діють дві магістерських програми за спеціальністю ІЗ (242) Туризм і рекреація другого (магістерського) рівня вищої освіти: “Туристична діяльність” (Освітньо-професійна програма..., 2024) і “Міжнародний туризм” (Освітньо-професійна програма “Міжнародний туризм”...,2024). З-поміж циклу дисциплін професійної та практичної підготовки зазначено такі як “Туризмологія і рекреаологія”, “Екскурсіологія”, “Ринок рекреаційно-туристичних послуг”, “Актуальні проблеми туризму і рекреації”.

Ці освітньо-наукові проблеми доповнюються питаннями місця і ролі туризмології і рекреаології в освітньому процесі при підготовці бакалаврів і магістрів зі спеціальності ІЗ “Туризм і рекреація”. Тут важливим є спектр дисциплін, які повинні вивчати здобувачі фахової освіти та правильне співвідношення дисциплін теоретичного та спеціалізованого (прикладного) типу.

Вивчення освітніх аспектів двох теоретичних дисциплін – туризмології і рекреаології, – в сучасних освітніх планах свідчить про їх різне місце у підготовці фахівців спеціальності ІЗ “Туризм і рекреація”. Рекреаологія здебільшого належить до дисциплін бакалаврського курсу і читається на молодших курсах. В тематичних планах цієї дисципліни теоретико-методологічна складова надається у вступних лекціях, а більша частина курсу присвячена рекреаційним ресурсам, територіальній організації рекреації і туризму, регіональним студіям, тобто має переважно прикладний характер. Основні складові туризмології – туристичні дисципліни соціально-економічного та прикладного характеру також вивчають на бакалаврському рівні.

Загалом, з точки зору підготовки фахівців спеціальності “Туризм і рекреація” потрібно буде розділити теоретичну і прикладну складові рекреаології та комплексувати її з курсом туризмології. Зокрема, прикладну частину рекреаології вивчати на бакалаврському рівні, а теоретико-методологічну – на магістерському. На магістерському рівні можна запропонувати єдиний курс “Туризмологія і рекреаологія” або окремі відповідно теоретико-методологічні дисципліни. Важливо напрацювати і обґрунтувати єдину систему термінів і визначень, яка зможе пояснювати суть туризмології і рекреаології як наук, їх мету і завдання. Також необхідно виокремити основні концепції туризмології і рекреаології, які матимуть науково-методичне застосування для проведення досліджень та практичне застосування для виконання конкретних завдань.

Висновки. Загалом, дослідивши співвідношення між фундаментальними дисциплінами туризмологією і рекреаологією, можемо зробити такі висновки:

– Туризмологія і рекреаологія є теоретико-методологічними науками у туристичних і рекреаційних дослідженнях, їх об’єднує виражений міждисциплінарний характер. Вони відрізняються за предметом дослідження, базовими категоріями, функціями та типами концепцій. В методологічному плані рекреаологія робить акцент на системну парадигму, а туризмологія – на поліваріантність досліджень.

– Взаємовідносини між двома теоретичними науками ґрунтуються на вихідних поняттях – рекреації і туризму. При цьому туризм розглядається як складова (форма) рекреації. Одночасно дві науки мають «широке» або «вузьке» трактування. Зокрема, у вузькому розумінні рекреаології як науки про ресурси, вона виступає складовою діяльнісних (прикладних) наук в сучасній моделі туризмології. Тенденція розвитку рекреаології як міждисциплінарної дисципліни в «широкому» розумінні передбачає включення туризмології як її складової.

– У роботі узагальнено основні моделі саморозвитку та тенденції розвитку туризмології і рекреаології. Для туризмології виділено 3 моделі (туризмознавча, власне туризмологічна і еволюційна або автономізації туризму як науки), для рекреаології виокремлено також 3 моделі (рекреацієзнавча, частково рекреаологічна і рекреаологічна).

– Перехід на європейський класифікатор дав змогу розширити назву спеціальності «Туризм та рекреація», що вимагає приведення у відповідність змісту наукових досліджень і їх викладання у вищій школі. Наголошено на важливій ролі туризмології і рекреаології як методологічних наук для І і II освітньо-кваліфікаційних рівнів – бакалавр і магістр. Туризмологія і рекреаологія є складовими навчальних програм бакалаврського і магістерського рівнів. Як показує досвід вивчення освітніх програм зі спеціальності «Туризм та рекреація», рекреаологія є освітньою дисципліною переважно на бакалаврському рівні, а туризмологія представлена для вивчення на магістерському рівні.

– Нова освітня ситуація зумовила широке комплексування туристичних і рекреаційних дисциплін. Серед пропозицій освітнього плану: прикладні дисципліни рекреаології варто вивчати на бакалаврському рівні, а на магістерському – окремі методологічні курси «Туризмологія» і «Рекреаологія» або інтегративний курс «Туризмологія і рекреаологія».

Список використаних джерел

- Абрамов В. В. Конспект лекцій з дисципліни “Туризмологія” (для магістрів спеціальності 8.14010301 – Туризмознавство) / В. В. Абрамов; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 71 с.
- Вінюк А. В., Гурова Д. Д., Корнієнко О. М. Рекреація та курортна справа: Навчальний посібник для студентів спеціальностей “Готельно-ресторанна справа”, “Туризм”. Запоріжжя: НУ “Запорізька політехніка”, 2022. 268 с.
- Влах М. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 344 с.
- Герасименко В. Г. Теорія туризму як складова туризмології / Вісник соціально-економічних досліджень. 2011. Вип. 2 (42). С. 173–180.
- Жученко В. Г. Рекреація і туризм / Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму: монографія / В. К. Федорченко, В. С. Пазенок, О. А. Кручек, Т. А. Дьорова, О. О. Любіцева, М. П. Мальська та ін. Київ: ВЦ Академія, 2013. С. 209-221.
- Кушнірук Ю. С. Рекреація: Навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2015. 148 с.
- Кручек О.А., Соляник С.Ф., Парубець О.В., Гордієнко С.І. Основи туризмології: навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 234 с.
- Любіцева О. О., Мальська М. П., Зінько Ю. В. Концептуальні засади географії рекреації і туризму. *Географія та туризм*. Київ : ВГЛ “Обрії”, 2011. Вип. 11. С. 3–14.
- Люта Д. А., Сидорук А. В., Товстопято Ф. Ф. Туризмологія як сучасний міждисциплінарний напрям дослідження туризму. *Економіка та суспільство*. Вип. 29 / 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-14>
- Монастирський В.Р. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу : навч. посібник. Львів: ННБК “АТБ”, 2022. 200 с.
- Навчально-методичний комплекс для виконання семінарських та практичних занять з дисципліни “Географія рекреації та туризму” для здобувачів вищої освіти ОР Бакалавр спеціальності 242 Туризм і рекреація / укладач Довгань Н.С., 2024. 19 с.
- Немець Л.М., Кулешова Г.О., Соколенко А.В. Туристсько-рекреаційні ресурси світу: Навч.-метод. посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 102 с.
- Опря Б. (2025). Сучасні підходи в туризмології: роль рекреації у формуванні туристичних продуктів. *Економіка та суспільство*, (73). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-133> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5928>
- Освітньо-професійна програма “Туристична діяльність” другого (магістерського) рівня вищої освіти. Спеціальність 242 Туризм і рекреація. Кваліфікація: Магістр з туризму і рекреації. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/OPP_242_master_Turyst_dialnist_2024.pdf
- Освітньо-професійна програма “Міжнародний туризм” другого (магістерського) рівня вищої освіти. Спеціальність 242 Туризм і рекреація. Кваліфікація: Магістр з туризму і рекреації. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/OPP-242-Master_Stand-2024-Mizhnarodn-turizm_2024.pdf
- Освітньо-професійна програма “Туризм” другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 33 Туризм та рекреація (проект для обговорення). Кваліфікація: Магістр з туризму і рекреації. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025. URL: <https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/inline-files/opp-turizm-mahistr.pdf>
- Основи рекреації (економіко-екологічний та маркетинговий аспект) [текст] : навч. посіб. / І. О. Гродзинська, С. Г. Нездоймінов, О. В. Гусєва, А. В. Замкова. Київ : “Центр учбової літератури”, 2014. 264 с.
- Писаревський І. М. Конспект лекцій з дисципліни “Рекреація” для студентів 2 курсу всіх форм навчання / І. М. Писаревський, А. А. Рябев, О. І. Угоднікова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. 93 с.
- Рекреація та рекреаційні комплекси світу (Частина 1): Конспект лекцій / [уклад. Осінська О. Б.]. Львів : ЛТЕУ, 2023. 118 с.
- Силабус з навчальної дисципліни “Туризмологія і рекреація”, що викладається в межах ОПП “Туристична діяльність” другого (магістерського) рівня вищої освіти для здобувачів спеціальності 242 “Туризм і рекреація” / Мальська М. П., Зінько Ю. В. (розробники). Кафедра туризму. Географічний факультет. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 22 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/course/turizmologija>
- Силабус нормативного освітнього компонента “Рекреація” підготовки магістра, галузі знань 24 Сфера обслуговування, спеціальності 242 Туризм і рекреація за освітньо-професійною програмою Туризм. / Льбіна О. В. (розробник). Кафедра туризму та готельного господарства географічного факультету. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 12 с. URL: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>
- Стафійчук В. І. Рекреація: навчальний посібник / Стафійчук В. І. Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2017. 428 с.
- Торяник В. М., Сардак С. Е. Джинджоян В. В. Туризмологія : підручник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора В.О. Негодченка. Дніпро: ДГУ, 2022. 306 с.
- Туризм і рекреація : бакалаврський курс: навч. посібн. для студентів спеціальності 242 “Туризм і рекреація” першого (бакалаврського) рівня освіти усіх форм навчання. Частина 1. / за ред. проф. Н. В. Якименко-Терещенко. Харків: Нац. техн. ун-т “Харків. політехн. інт”. 2023. 573 с.
- Туризмологія (теорія туризму). Навчально-методичний посібник зі спекурсу / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко, О. А. Кручек, І. М. Мініч. Київ: КУТЕП, 2010. 70 с.
- Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму: монографія / В. К. Федорченко, В. С. Пазенок, О. А. Кручек, Т. А. Дьорова, О. О. Любіцева, М. П. Мальська та ін. Київ: ВЦ Академія, 2013. 368 с.
- Butowski L. Turystyka jako dyscyplina nauki (artykul dyskusyjny) / Leszek Butowski. *Turizm*. 2011. N 21/1 – 2. S. 17–24.
- Hladkyi, O. V., & Mirzodaieva, T. V. (2018). The development of recreation science as the main theoretical fundamental of tourism integrations. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 26(1), 33–40. <https://doi.org/10.15421/111804>
- International Standard Classification of Education: fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013); detailed field descriptions / UNESCO Institute for Statistics. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235049>
- Krzyszowska-Kostrowicka A. Geoekologia turystyki i wypoczynku. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 1999. 239 s.
- Turystyka / Red. nauk. Włodzimierz Kurek. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. 542 s.

References

- Abramov V. V. Konspekt lektzii z dystsypliny “Turizmologhiia” (dlia mahistriv spetsialnosti 8.14010301 – Turizmознаvstvo) / V. V. Abramov; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, 2015. 71 s.
- Abramov V. V. Konspekt lektzii z dystsypliny “Turizmologhiia” (dlia mahistriv spetsialnosti 8.14010301 – Turizmознаvstvo) / V. V. Abramov; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, 2022. 268 s.
- Vlakh M. Teoriia i metodologhiia heohrafichnoi nauky : navch. posibnyk / M. Vlakh, L. Kotyk. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2018. 344 s.
- Herasymenko V. H. Teoriia turizmu yak skladova turizmologii / Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. 2011. Vyp. 2 (42). С. 173–180.
- Zhuchenko V. H. Rekreatsiia i turizm / Turizmologhiia: kontseptualni zasady teorii turizmu: monohrafiia / V. K. Fedorchenko, V. S. Pazenok, O. A. Kruchek, T. A. Dorova, O. O. Liubitseva, M. P. Malska ta in. Kyiv: VTs Akademiia, 2013. Ss. 209–221.
- Kushniruk Yu. S. Rekreatsiia: Navchalnyi posibnyk. Rivne: NUVHP, 2015. 148 s.
- Kruchek O.A., Solianyk S.F., Parubets O.V., Hordiienko S.I. Osnovy turizmologii: navch. posib. Kherson : OLDI-PLuS, 2020. 234 s.

- Liubitseva O. O., Malska M. P., Zinko Yu. V. Kontseptualni zasady heohrafiї rekreatsii i turyzmu. Heohrafiia ta turyzm. Kyiv : VHL "Obrii", 2011. Vyp. 11. Ss. 3–14.
- Liuta D. A., Sidoruk A. V., Tovstopiatko F. F. Turyzmolohiia yak suchasnyi mizhdystyplinaryni napriamok doslidzhennia turyzmu. Ekonomika ta suspilstvo. Vyp. 29 / 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-14>
- Monastyrskyi V.R. Pryrodni resursy i rekreatsiini komplekxy svitu : navch. posibnyk. Lviv: NNVK "ATB", 2022. 200 c.
- Navchalno-metodychnyi kompleks dlia vykonannia seminarok ta praktychnykh zaniat z dystypliny "Heohrafiia rekreatsii ta turyzmu" dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity OR Bakalavr spetsialnosti 242 Turyzm i rekreatsiia / ukladach Dovhan N.S., 2024. 19 c.
- Niemets L.M., Kulieshova H.O., Sokolenko A.V. Turystsko-rekreatsiini resursy svitu: Navch.-metod. posibnyk. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina, 2015. 102 c.
- Opria B. (2025). Suchasni pidkhody v turyzmolohii: rol rekreatsii u formuvanni turystychnykh produktiv. Ekonomika ta suspilstvo, (73). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-133> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5928>
- Osvitno-profesiina prohrama "Turystychna diialnist" druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity. Spetsialnist 242 Turyzm i rekreatsiia. Kvalifikatsiia: Mahistr z turyzmu i rekreatsii. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2024. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/OPP_242_master_Turyst_diialnist_2024.pdf
- Osvitno-profesiina prohrama "Mizhnarodnyi turyzm" druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity. Spetsialnist 242 Turyzm i rekreatsiia. Kvalifikatsiia: Mahistr z turyzmu i rekreatsii. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2024. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/OPP-242-Master_Stand-2024-Mizhnarodn-turyzm_2024.pdf
- Osvitno-profesiina prohrama "Turyzm" druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu J3 Turyzm ta rekreatsiia (proiekt dlia obhovorennia). Kvalifikatsiia: Mahistr z turyzmu i rekreatsii. Lutsk: Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, 2025. URL: <https://vnu-tasgid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/inline-files/opp-turyzm-mahistr.pdf>
- Osnovy rekreatolohii (ekonomiko-ekolohichni ta marketynhovyi aspekty) [tekst] : navch. posib. / I. O. Hrodzynska, S. H. Nezdoimov, O. V. Husieva, A. V. Zamkova. Kyiv : "Tsentr uchbovoi literatury", 2014. 264 s.
- Pysarevskiy I. M. Konspekt lektsii z dystypliny "Rekreatolohiia" dlia studentiv 2 kursu vsikh form navchannia / I. M. Pysarevskiy, A. A. Riabiev, O. I. Uhodnikova; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. Kharkiv : KhNUMH im. O.M. Beketova, 2017. 93 s.
- Rekreatolohiia ta rekreatsiini komplekxy svitu (Chastyna 1): Konspekt lektsii / [uklad. Osinska O. B.]. Lviv : LTEU, 2023. 118 s.
- Sylabus z navchalnoi dystypliny "Turyzmolohiia i rekreatolohiia", shcho vykladaietsia v mezhakh OPP "Turystychna diialnist" druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity dlia zdobuvachiv spetsialnosti 242 "Turyzm i rekreatsiia" / Malska M. P., Zinko Yu. V. (rozrobnyky). Kafedra turyzmu. Heohrafichni fakultet. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2024. 22 s. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/course/turyzmolohiia>
- Sylabus normatyvnoho osvitnoho komponenta "Rekreatolohiia" pidhotovky mahistra, haluzi znan 24 Sfera obsluhovuvannia, spetsialnosti 242 Turyzm i rekreatsiia za osvitno-profesiinomu prohramoiu Turyzm. / Ilina O. V. (rozrobnyk). Kafedra turyzmu ta hotelnoho hospodarstva heohrafichnoho fakultetu. Lutsk : Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, 2023. 12 s. URL: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>
- Stařichuk V. I. Rekreatolohiia: navchalnyi posibnyk / Stařichuk V. I. Kherson: OLDI PLIUS, 2017. 428 s.
- Torjanyk V. M., Sardak S. E., Dzhyndzhoian V. V. Turyzmolohiia : pidruchnyk. Za zahalnoi redaktsiieiu doktora yurydychnykh nauk, profesora V.O. Nehodchenka. Dnipro: DHU, 2022. 306 s.
- Turyzm i rekreatsiia : bakalavrskiy kurs: navch. posibn. dlia studentiv spetsialnosti 242 "Turyzm i rekreatsiia" pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity usikh form navchannia. Chastyna 1. / za red. prof. N. V. Yakymenko-Tereshchenko. Kharkiv: Nats. tekhn. un-t "Kharkiv. politekhn. Int". 2023. 573 s.
- Turyzmolohiia (teoriia turyzmu). Navchalno-metodychnyi posibnyk zi spetskursu / V. S. Pazenok, V. K. Fedorchenko, O. A. Kruchek, I. M. Minich. Kyiv: KUTEF, 2010. 70 s.
- Turyzmolohiia: kontseptualni zasady teorii turyzmu: monohrafiia / V. K. Fedorchenko, V. S. Pazenok, O. A. Kruchek, T. A. Dorova, O. O. Liubitseva, M. P. Malska ta in. Kyiv: VTs Akademiia, 2013. 368 s.
- Butowski L. Turystyka jako dyscyplina nauki (artykul dyskusyiny) / Leszek Butowski. Turyzm. 2011. N 21/1–2. S. 17–24.
- Hladkyi, O. V., & Mirzodaieva, T. V. (2018). The development of recreation science as the main theoretical fundamental of tourism integrations. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 26(1), 33–40. <https://doi.org/10.15421/111804>
- International Standard Classification of Education: fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013); detailed field descriptions / UNESCO Institute for Statistics. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235049>
- Krzymowska-Kostrowicka A. Geokologia turystyki i wypoczynku. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 1999. 239 s.
- Turystyka / Red. nauk. Włodzimierz Kurek. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. 542 s.

Отримано редакцією журналу / Received: 09.10.25
Прорецензовано / Revised: 28.10.25
Схвалено до друку / Accepted: 14.11.25